

Дата: 18.09.2023

Група 24

Урок 3

Тема: Медіа і демократія. Свобода, етика і відповідальність

Мета: досліджуємо такі поняття, як четверта гілка влади, публічна інформація, інформаційний запит; розуміємо феномен вільної преси як необхідної умови функціонування демократичного суспільства; діємо, реалізуючи наше право на доступ до публічної інформації

Матеріали до уроку

Свобода слова і свобода вираження поглядів як базові цінності громадянського суспільства

Розвиток засобів масової інформації (мас-медіа), виконання ними таких соціальних функцій, як інформативна, об'єднувальна, виховна, освітня, просвітницька, розважальна, естетична, рекламна та інших, великою мірою визначаються однією дуже істотною умовою. Це свобода слова, свобода вираження поглядів. Саме вони належать до найбільших здобутків демократії.

Водночас сама демократія (влада громадськості, громади) не може існувати й функціонувати в суспільстві без свободи слова. Свобода слова, свобода інформації, свобода мас-медіа створюють суспільний простір, де громадськість має доступ до інформації та комунікацій, обмінюється інформацією (поглядами, ідеями).

Феномен свободи, як відсутність політичних чи інших обмежень, заборон, утисків, переслідувань за погляди (ідеї), можливість діяти без перешкод у тій чи тій галузі, виражає сутність демократії. Близькість між собою понять «демократія» і «свобода» відображено й закріплено в терміні «демократичні свободи». Ним позначають сукупність усіх політичних прав громадян, серед них і свободу слова.

Під свободою слова розуміють насамперед право людини виражати свої погляди в усній і письмовій формах, зокрема через засоби масової інформації.

Право на свободу слова зафіксовано в міжнародних документах: статті 19-ій Загальної декларації прав людини, статті 10-ій Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а також у статті 34-ій Конституції України: «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір».

Обмеження свободи слова. Баланс між свободою вираження поглядів і відповідальністю

Свобода слова не може бути абсолютною (лат. absolutus — необмежений, безумовний, повний). Існують зовнішні обмеження (регулювання) свободи слова.

Важливим є пошук рівноваги балансу (фр. balance – дослівно терези), співвідношення між свободою вираження поглядів і відповідальністю.

Щонайперше свобода слова в нашій країні регулюється міжнародним та українським правом. Так, уже згадувана стаття 34-та Конституції України містить положення, згідно з яким *здійснення прав на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань може бути обмежене в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.*

Треба мати на увазі, що, крім законодавчих обмежень, властивих демократичним країнам і спрямованих на захист інтересів держави і права людей, в авторитарних державах свобода слова часто обмежується політичними рішеннями влади.

Зі сказаного можна зробити висновок, що право на свободу вираження поглядів охоплює:

- 1) свободу отримання (збору) інформації;
- 2) свободу передавання інформації;

3) свободу дотримання своїх поглядів (думок, переконань). Якщо свобода вираження поглядів, наприклад через усні висловлювання, публікації у пресі, твори мистецтва, може обмежуватися, то навряд чи можна обмежити свободу дотримання поглядів.

До особливих різновидів свободи вираження поглядів слушно відносять свободу художнього (мистецького, естетичного) вираження, свободу форм культурного самовираження. Як відомо, кожен мистецький твір становить погляд його автора на світ, власне (авторське) бачення тих явищ суспільного життя, які він відтворює в образній формі. Тож логічно виникає запитання: чи коректно взагалі застосовувати щодо автора-митця критерій відповідальності, який збалансує його свободу вираження поглядів. Звісно, це окрема непроста тема.

Отже, за що відповідальні не тільки митці, а й будь-хто із творців українських медіа? Безумовно, за долю людства й окремої людини, за збереження і примноження людського в ній. І обов'язково за долю рідної мови, за минуле, теперішнє і майбутнє національної культури, за любов до великої і малої батьківщини. Бо, як проникливо зауважила Ліна Костенко в одному з інтерв'ю, **«не можна будувати Україну, не люблячи її»**. А ще без моралі (яку не треба плутати з моралізаторством), без людського благородства, спроможності критично мислити.

Свобода мас-медіа — це така сама цінність демократичного суспільства, як і свобода людини. Тож не випадково, скажімо, у Великій Британії свободи, які мають громадяни цієї країни, поширюються на засоби масової інформації.

В Україні право на свободу ЗМІ законодавчо закріплене в Конституції України, Законі України «Про інформацію», міжнародних правових документах. Так, Закон «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» містить статтю про свободу діяльності ЗМІ. На свободу мас-медіа

впливають й інші чинники: засновники і власники ЗМІ, їхнє фінансове становище, матеріально-технічні ресурси, а також комерціалізація. Остання втягує мас-медіа в індустрію розваг, змушує їх збільшувати частку розважальних матеріалів і обмежувати доступ громадян до соціокультурної, суспільно-політичної інформації, яка формує громадську думку.

Отже, між рівнем свободи мас-медіа і рівнем демократичності суспільства, зокрема рівнем громадської активності, існує безпосередній зв'язок.

Домашнє завдання:

1. Що таке свобода слова, свобода мас-медіа ?
2. Як ви розумієте висловлювання: «Свобода слова — базова цінність демократичного суспільства», «Свобода слова не може бути абсолютною» ?
3. Які основні нормативні акти регулюють питання реалізації свободи слова і права на інформацію ?
4. Наведіть приклади, коли здійснення прав на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань може бути обмежене. Поясніть, чому це обмеження передбачене Конституцією України.
5. Знайдіть у ЗМІ чи згадайте з історії приклади обмеження державами свободи слова в минулому чи сьогоденні.

ПІДРУЧНИК: Васильків І. Д. Громадянська освіта. Інтегрований курс, рівень стандарту: підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. // І. Д. Васильків, В. М. Кравчук, О. А. Сливка, І. З. Танчин, Ю. В. Тимошенко, Л. М. Хлипавка. – Тернопіль: Астон, 2018. – 256 с.

1. Опрацювати ст. 132-141 підручника
2. Зробити конспект уроку

**Виконані завдання надсилайте мені на електронну пошту
nataliia_matvieieva@ukr.net.**

**У темі листа ОБОВ'ЯЗКОВО
вказати ПІБ, номер групи, номер уроку і дату.**
